

מבט על, גיליון 617, 20 באוקטובר 2014

"אם אסד נשאר, גם דאע"ש יישאר":

הלכי הרוח ברשתות החברתיות בסוריה לגבי מתקפת כוחות הקואליציה

אורית פרלוב

ב-23 בספטמבר 2014 החלה מתקפה אווירית משולבת של ארצות הברית עם כוחות של ערב הסעודית, ירדן, בחריין, איחוד האמירויות וקטר נגד מטרות של ארגון דאע"ש ושל גיבת אל-נוסרה ב-א-רקה, דיר-א-זור, חלב ואדליב אשר בסוריה. כדברי גורם צבאי אמריקאי, "התקיפות האוויריות נועדו לפגוע במוצבי פיקוד ומערכות שליטה ובקרה של דאע"ש וכן בערוצי האספקה ומחנות האימונים" [...]. גל התקיפות הראשון נועד להכות 'מכת מחץ' את הארגון". כשהחלה המתקפה האווירית נגד יעדי דאע"ש בעיראק על ידי כוחות הקואליציה, המובלת על ידי ארצות הברית, נרשמה בעולם הערבי בכלל ובסוריה בפרט תמיכה ציבורית גורפת במהלך, שהתבטאה בשיח ברשתות החברתיות וגם מחוצה להן. יתרה מזו, טענה חוזרת ונשנית הייתה, כי נדרשת התערבות נרחבת, מעבר לגבולות עיראק, וכי לא ניתן יהיה לפגוע בדאע"ש-עיראק בלי לפגוע גם בדאע"ש-סוריה, משום ש"גדיעתו ושרפתו של אחד משני הראשים של המפלצת, ללא כריתתו ושרפתו של השני", תהיה במקרה הטוב לא יעילה ובמקרה הרע תביא להתפשטות מהירה ורדיקלית של המחלה. משום כך, נראה היה, כי מתקפה בסוריה תזכה בלגיטימציה רחבה. ואולם, כשלושה שבועות מאז תחילתה של המתקפה הסתמן שינוי באווירה. רבים מתומכיה מאוכזבים ואף מותחים ביקורת חריפה על אופייה ויעדיה.

האם ארצות הברית ובעלות בריתה מאבדות את הלגיטימציה לתקיפות האוויריות נגד דאע"ש בסוריה? השיח המתנהל ברשתות החברתיות בסוריה מעלה ספק אשר לאפשרות שהמתקפה האווירית אכן תחלץ את אזרחי המדינה ממצבם – הימצאות בין הפטיש לסדן: בין משטר אסד, האחראי למוותם של כ-230 אלף סורים ולהפיכתם של כתשעה מיליון אחרים לפליטים מאז שפרצה מלחמת האזרחים, לבין האיום של משטר אסלאמי קיצוני ומדכא כפי שמציב דאע"ש. שאלות אלה עולות ברשתות החברתיות בעולם הערבי בכלל ובקרב כוחות המזוהים עם האופוזיציה הסורית בפרט.

ניתן לאתר הסברים למה שנראה ככרסום בלגיטימציה למתקפה באמצעות ניתוח השיח, המתנהל ברשתות החברתיות בקרב אזרחים סורים, המזהים עצמם כחלק מהאופוזיציה למשטרו של בשאר אל-אסד. מדובר בכ-12 אחוזים מכלל המשתתפים בשיח ברשתות החברתיות בסוריה, אשר אינם כוללים קבוצות אסלאמיסטיות קיצוניות וכמובן את נאמני המשטר. ניתוח השיח מצביע על כמה נימוקים עיקריים לכרסום בלגיטימציה למתקפה, שיש ביניהם קשר ברור. פרט לכך, מוזכרים בשיח כיווני פעולה, שמצופה, כי ישיבו את הלגיטימציה למערכה נגד דאע"ש ואף יסייעו לרפא את חולייה של סוריה.

טיפול בסימפטום, לא בבעיה - "אם אסד נשאר אז דאע"ש יישאר, אם דאע"ש נשאר

גם אסד יישאר: אחד ממפקדי ארגון האופוזיציה, 'ליווא אל-תאוואיד', טען, כי "הפעולה הצבאית של כוחות הקואליציה בסוריה אינה מאוזנת. הם אינם מטפלים בשורש הבעיה שהובילה לקיצוניות – המשטר שאפשר לדאע"ש להתקיים. אם הם יסירו את דאע"ש אך ישאירו את המשטר, יגיע דאע"ש אחר; זה לא יסתיים לעולם". ואכן, לטענת המורדים במשטר וגורמי אופוזיציה אזרחיים, ללא חיסול ה"אסדיזם" – אסד ומשטרו, לא ניתן יהיה לטפל בדאע"שיזם. "אלה זורקים פצצות כלור ואלה כורתים ראשים", "אלה הורגים אותנו מלמעלה ואלה מלמטה".

פגיעה באזרחים: טענה חוזרת ונשנית בשיח, היא, כי האסטרטגיה הנוכחית של בעלות הברית, המתמקדת במאבק מהאוויר, פוגעת בגורמים האמורים לטפל בבעיה מהקרקע. טענה זו

מתייחסת למספר הרב של אזרחים שנפגעו בגל התקיפות הראשון. חוסר הדיוק של המתקפות עורר חשש מהמשכו של הרג לא-מכוון ומכך שפגיעה נרחבת באזרחים תסייע לדאע"ש להרחיב את מעגל התמיכה בו – תוצאה שתפצה את הארגון על הפגיעה בכוחותיו ובתשתיתו הצבאית.

הימנעות מחימוש המורדים ומהגדרת אזורים אסורים לטיסה: ביקורת נוספת שעולה

בשיח ברשתות, היא, כי התקיפות לא לוו בחימוש לוחמי האופוזיציה על הקרקע. ללא חימוש המורדים בנשק מתקדם, כך נטען, לא יצליחו קבוצות המורדים למלא את הוואקום שישאירו הג'יהאדיסטים המוחלשים ויהיו אלה כוחותיו של אסד שיעשו זאת. בנוסף, גם אי-הגדרת "אזורים אסורים לטיסה" – צעד שסורים רבים מייחלים לו – מגבירה תסכול, שכן היא מאפשרת לכוחות המשטר להמשיך ולתקוף מרכזי אוכלוסייה מן האוויר. טורקיה הציבה את הגדרת האזורים האסורים בטיס כתנאי להצטרפות למתקפה נגד דאע"ש, ולכן נטען, כי אי-נקיטת צעד זה מונעת את הרחבת שורות הקואליציה.

הרחבת טווח היעדים למתקפה: לצד תקיפות יעדי דאע"ש הותקפו גם מתקנים ומעבדות

חומרי נפץ של "קבוצת חורסאן" – מעין זרוע מקומית של אל-קאעדה, הפעילה בצפון מערב סוריה. קבוצה זו סופחה לחזית אל-נוסרה ועל פי מקורות אמריקאיים הייתה בשלבים מתקדמים של הכנת פיגועי טרור נגד יעדים אמריקאיים ומערביים בארצות הברית ובאירופה. תקיפת הקבוצה גרמה לאובדן אמון בפעולות הקואליציה, הן מצד האוכלוסייה הסורית האזרחית והן מצד קבוצות המורדים המאורגנות, משום שאזרחים רבים אינם רואים בה ארגון טרור שכן היא אינה תומכת בג'יהאד עולמי, אינה מבצעת פשעים אזרחיים ואינה כופה אידיאולוגיה אסלאמית רדיקלית על התושבים שבאזורי פעולתה. משורותיהם של ארגוני המורדים אף נשמעה הכרזה, כי המתקפה על "קבוצת חורסאן", היא "מלחמה על האסלאם" וכי מדינות סוניות שישתתפו בה יהפכו בעצמן יעד לפעולות טרור וג'יהאד. התנגדות נחרצת זו משקפת כנראה חשש, שתקיפת גורמים שאינם דאע"ש תוביל לכך שכל פלג מורדים עלול יהיה להימצא בעתיד ברשימת היעדים לתקיפה על ידי כוחות הקואליציה.

התמקדות בתקיפות אוויריות: ברשתות החברתיות חוזרת טענה, כי הקביעה שלא יהיו

חיילים אמריקאים על הקרקע ("no boots on the ground") מעידה על היעדר כוונה אמיתית למוטט את דאע"ש וכי האסטרטגיה האמריקאית הנוכחית אף יוצרת מעין תעודת ביטוח לארגון. עוד בטרם החלה המתקפה האווירית רווחה ההערכה, כי ארצות הברית אינה מתכוונת לפגיעה ישירה והרסנית בכוחות הזרוע הצבאית של דאע"ש, אלא בתשתיות, שיש להן הקשר כלכלי-אזרחי – בתי זיקוק, מפעלים, מחנות אימונים, מחסני תבואה ותחנות תקשורת. כשבוע לפני תחילת התקיפות החלו תושבי א-רקא ודיר אל-זור להתפנות ולוחמי דאע"ש עזבו אף הם את מתקניהם, חלקם נטמעו באוכלוסייה אזרחית, בציפייה שבעלות הברית ימנעו מתקיפתם בתנאים אלה וחלקם עברו לעיראק. טענות מרכזיות הנשמעות ברשת הן, כי משום שהפגיעה הטקטית היא בתשתיות ומקורות מימון, הנפגעים מכך בטווח המידי, הם האזרחים הסוריים באזורים שהופצצו בצפון מזרח סוריה. בתי הזיקוק ומחסני המזון שנפגעו הם מקור החמצן של הקהילות המקומיות, וניכר חשש, כי בבוא החורף יתפתח באזורים אלה אסון הומניטרי.

שם המשחק – הקהילות המקומיות: פתרונות לקונפליקט הדמים בסוריה, שהוזכרו

ברשתות החברתיות לצד ביקורת על הדרך שבה מתנהל המאבק בדאע"ש, מתייחסים לשלושה אפיקי פעולה. שילוב מושכל ביניהם, כך נטען בשיח המתנהל ברשת, ימנע את כישלונה של האסטרטגיה האמריקאית נגד דאע"ש ואף יסייע לשיקום עתידי של המדינה.

אפיק פעולה אחד, הוא חיסול דאע"ש. זאת יש לעשות על ידי תקיפות של מעוזי הארגון

מהאוויר ועל הקרקע, ועל ידי חימוש של ארגוני המורדים בנשק מתקדם. האפיק השני, הוא חיסול משטר אסד, שהיד הקשה שנקט נגד מחאה אזרחית וכוחות מורדים חמושים, במטרה לשמור על אחיזתו בסוריה, עשתה אותו בעיני רבים לגורם הראשוני והעיקרי לחדירתן של הקבוצות הרדיקליות למדינה ולתמיכתן של קהילות מקומיות בדאע"ש. אפיק הפעולה השלישי, המוזכר בשיח המתנהל ברשתות כחשוב ביותר, הוא חיזוק הקהילות המקומיות ושיקומן. רק כך ניתן יהיה לדרבן את תומכי דאע"ש לזנוח את הארגון, לבלום נטייה של אזרחים להתגייס לשורותיו ולמנוע ממנו מימון ולגיטימציה בזירה הביתית. יתר על כן, טענה חוזרת ונשנית היא כי "הלגיטימציה [למתקפה האווירית נגד דאע"ש] לא תגיע מהקואליציה הסונית האזורית אלא מהקהילה הסונית המקומית". משמעותם של דברים אלה היא שקשה ואולי כלל לא ניתן יהיה לבלום את עליית דאע"ש בתחומי סוריה אם לא יתבצע במקביל מהלך שתכליתו הממוקדת, היא הפלת משטרו של בשאר אל-אסד.